

Négar Djavadi

Dezorientală

Traducere din limba franceză și note
de Ada Tanasă

POLIROM
2019

Colecția BIBLIOTECA POLIROM este coordonată
de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Négar Djavadi, *Désorientale*

Copyright © Editions Liana Levi, 2016
All rights reserved

© 2019 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezentă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Mayer George/Shutterstock.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:
DJAVADI, NÉGAR

Dezorientală / Négar Djavadi; trad. din lb. franceză și note de Ada Tanasă. – Iași: Polirom, 2019

ISBN print: 978-973-46-7828-0
ISBN eBook: 978-973-46-7792-4
ISBN PDF: 978-973-46-7793-1

I. Tanasă, Ada (trad.) (note)

821.133.1

Printed in ROMANIA

Cuprins

Scările rulante 7

Față A

1. Vântul din Mazandaran	13
2. Unchiul Numărul 2 a murit.....	27
3. Multele fugi ale lui Darius Sadr (episodul 1)	42
4. Multele fugi ale lui Darius Sadr (episodul 2)	61
5. Vagin și alte noutăți	77
6. Zeii geneticii.....	100
7. Destinul în viziunea bunicii Emma Aslanian	123
8. Furtuna revoluționară.....	146
9. Şahul a plecat, a venit imamul.....	175
10. Revelația lui Leili.....	187

Față B

1. Dezorientală	211
2. Pământ făgăduit, țară pierdută	236
3. Anna I	259
4. INCIDENTUL (Totuși mi-ar fi plăcut să fiu mai originală...)	277
5. Anna II	292
Sigur c-o să faci copii!	310

În dimineața primei mele zile de școală, Sara m-a trezit odată cu surorile mele, m-a strâns în brațe mai-mai să mă sufoce, apoi a scos plină de entuziasm hainele noi cumpărate pentru această ocazie și ascunse într-un sertar. Tricou alb, sarafan din ecosez verde, șosete albe. N-aveam deloc chef să-mi aleagă hainele și să mă îmbrace, însă era aşa de bucuroasă că poate continua ritualul asta cu mine, aşa de recunoscătoare că trăia să mă vadă școlăriță (pentru Sara, moartea era o umbră care ne aștepta pe toți la fiecare colț de stradă), că m-am lăsat în voia ei.

Amintindu-mi ce noroc am că merg la școală când mii de copii iranieni sunt lipsiți de acest drept, a tras tricoul pe mine, apoi mi-a ținut sarafanul dinainte ca să-mi strecor picioarele înăuntru. În timp ce mă întorceam să-mi potrivească bretelele, mi-am zărit imaginea în oglinda verticală așezată între patul meu și al Minei. Ce-am simțit atunci a fost atât de ciudat și de neașteptat, că am rămas înmărmurită: am avut senzația că fusesem deghizată în fată și revelația neașteptată că eu chiar sunt fată. La senzația asta s-a adăugat curând teama de-a fi silită să merg la școală împoțonată astfel și să mă port ca atare. Cum aveam să mă descurc? Sigură că emoția mea se datora imaginii de fetiță mare pe care o zăream în oglindă, Sara și-a lipit fața de a mea.

— Așa e, ai crescut prea repede, draga mea! Totul o să fie bine, o să vezi!

Fiindcă nu îndrăzneam să scot nici un cuvânt, am dat din cap. Ea m-a strâns în brațe și m-a sărutat.

O jumătate de oră mai târziu, pe când urcam în autobuzul școlar pe urmele surorilor mele, Darius, eliberat de obligațiile de tată, a ieșit din nou să se plimbe pe străzile umbroase ale orașului, ca să pună ordine în magma obsedantă care îi clocotea în cap de ceva vreme.

În paralel cu Darius-Tata care avusese grija de mine ieșea la iveală un altul. Un Darius-Protestatar care își petrecea noptile citind, făcând însemnări, reflectând, decupând articole din ziare

și clasându-le. Strângea material, construia scheletul a ceva care nu avea să fie un nou eseu, nu. Atunci ce? Nu știa încă. Era sigur doar că de acum înainte avea să spună ce trebuia spus și să scrie ce merita scris. Nu avea să-și mai piardă timpul încercând să-și împace gândurile cu represiunea. Poate că venise momentul să pornească pe drumul disidenței; să întoarcă spațele destinului lui Darius Sadr, jurnalist, fiu al înstărîitului Mirza-Ali Sadr, ca să intre în pielea omului care avea să devină pentru restul acelor zile.

Pentru a domoli exaltarea și întrebările ce îl copleșeau și a lua pulsul obosit al lumii, ieșea să se plimbe în zori, la ceasul când orașul se afla în mâinile muncitorilor săraci care n-aveau altă bogătie decât copiii lor. Privindu-i cum umplu cu modestie străzile, petrecându-și măcar o oră printre ei, își amintea de anul când lucrase ca muncitor în Europa și de promisiunile pe care și le făcuse. Tocmai aceste promisiuni îl preocupau, adâncind încă puțin în fiecare zi un rid în zigzag de deasupra nasului. Îl saluta pe băcanul Aga Mohabati (în picioare de la trei dimineață), care deschidea grilajul magazinașului său atât de îngheșuit, încât nici măcar nu avea loc să se așeze. Apoi își continua drumul, împărțind saluturi în dreapta și-n stânga. La întoarcere, se oprea la cîrnățarul armean, Vahe Milkessian, care îi oferea prima cafea din dimineață aia. Stăteau la palavre despre una-alta până când venea camionul cu marfă și Milkessian își începea ziua de lucru.

În noaptea de luni, 27 septembrie 1976, după o ieșire la cinema cu soții Nasr ca să vadă *Cele trei zile ale condorului* de Sydney Pollak, Darius s-a așezat la masa din salon, și-a pus un teanc de foi albe în față, și-a aprins o țigară, și-a luat pixul cu gel Pentel și s-a apucat de scris. Sara s-a trezit în toiul nopții și s-a dus să vadă ce face. A fost mirată că nu-l găsește cu nasul în vreo carte sau stând pe jos, încjurat de tăieturi din ziare.

— Ce scrii?

— Vino și aşază-te, vreau să-ți spun ceva.

După aerul lui grav, Sara și-a dat seama că discuția avea să fie lungă.

— Hai mai bine în bucătărie, să fac o cafea.

— Bună idee.

În bucătărie, Sara a pus apă la fierb și Darius a pregătit ceștile.

— Ei, nu vrei să-mi spui ce scriii?

— O scrisoare pentru șah... sau mai degrabă pentru șeful lui de cabinet, care o să i-o dea, sper, a răspuns el zâmbind.

— O scrisoare pentru șah?!

— Ești de acord?

Darius a privit-o drept în ochi, ca Robert Redford, vrând să-i dea de înțeles tovarășei lui de viață că toată treaba putea să fie *fucking dangerous*¹.

— Nu știu... Trebuie să-o citesc mai întâi, l-a tachinat Sara.

În adâncul sufletului aștepta de mult momentul ăla. Nu-l luase de bărbat, măcar în parte, pentru că intuise că alături de el viața nu avea să se rezume la trezit-muncă-copii-moarte? Nu visase că într-o zi să se ridice la înălțimea lui Sartre și a lui Camus, pe care-i admira?

În acel moment, stând în bucătăria strâmtă, Sara Sadr, care curând urma să facă treizeci și șapte de ani, îl asculta pe Darius Sadr, în vîrstă de patruzeci și nouă de ani, expunându-i punctele pe care intenționa să le dezvolte în scrisoare, fără să se gândească o clipă la fetele ei, de doisprezece, zece și cinci ani, care dormeau în camerele din capătul holului. Însă toată viața Sara a refuzat să admită că acțiunea politică și fața ei sumbră, o viață individualistă, erau la fel de importante pentru ea ca și familia. Când Mina Mare îi atrăgea atenția asupra acestui lucru, se apăra spunând că se bate tocmai pentru țara pe care avea să le-o lase copiilor ei. Nu era vorba de rea-credință, ci de altceva, cel puțin aşa văd eu situația. Se simțea vinovată că nutrește o altă dorință

1. Al naibii de periculoasă (engl.).

la fel de fizică precum aceea de-a fi mamă; nu suportă ideea că de acum trăia înăuntrul ei o altă Sara, care se apropiă de patruzeci de ani, dornică să-și lase amprenta asupra lumii. O entitate autonomă ce se desprindea puțin câte puțin de cealaltă. Cu un an înainte, după un discurs emoționant și înflăcărat, Simone Veil reușise să obțină aprobarea unei legi în legătură cu avortul și Sara urmărise cu pasiune toată povestea în ziarele franțuzești. Iată ce-și dorise în secret: să fi fost femeia aceea și să fi rostit acel discurs. Totuși era mai bine poziționată decât oricine ca să știe ce înseamnă / implică un angajament politic într-o țară ca a ei.

În noaptea următoare, Darius s-a așezat în același loc și a continuat. Noapte după noapte, ajutat de cafelele făcute de Sara și de țigările Camel fără filtru, a scris ceea ce avea să fie curând cunoscut și publicat sub numele de *Prima Scrisoare*. (I-a urmat încă una în vara anului 1977.)

În zori, când Darius se ducea să doarmă o oră, Sara preluă ștafeta. Se așeza în același loc și copia pe curat paginile înnegrite cu un scris nervos și cu tăieturi până când venea vremea să ne trezească și să ne pregătească de școală. Ce citea o umplea de admirăcie pentru soțul ei, o entuziasma, o înflăcăra și uneori chiar o făcea să tremure. Dar s-a abținut de la vreo observație, nu i-a cerut niciodată să-și modereze cuvintele. S-a mărginit la rolul ei de copistă și a acceptat drumul pe care le conducea el.

Micul lor proiect s-a încheiat într-o sămbătă dimineață, la sfârșitul lui octombrie, pe la ora 6.30. *Aud clar zgomotul pe care îl face acoperișul palatului prăbușindu-se peste capul dumitale și, prin urmare, peste ale noastre. Să domnești, nu să guvernezi, rămâne pe viitor singura dumitale opțiune.* Iată ultima frază pe care a copiat-o Sara, cu ochii încețoșați de lacrimi.

Chiar în seara aceea, cu manuscrisul sub braț, Darius a bătut la ușa unui prieten editor care avea, lucru rar în Teheran, un copiator. Fără să-i pună întrebări, prietenul lui l-a învățat cum să folosească aparatul și a plecat. La fel de înzestrat pentru tot

ce ținea de tehnologie ca un eschimos, lui Darius i-a luat ore întregi să copieze pe rând cele 224 de pagini. Când s-a întors, în toiul nopții, a observat că singura lumină aprinsă în tot Mehrul era cea din bucătăria lor. Sara îl aștepta. Mi-o închipui cu țigara Winston între degete, lăsându-se în voia înclinației sale romantico-istorice, visând la Rezistența franceză; la soții Aubrac sau Clavel, aceste cupluri incredibile care trecuseră mâna în mâna prin vâltoarea evenimentelor.

Restul nopții și l-au petrecut bând cafea, fumând și stând de vorbă. Au hotărât să trimită, peste câteva zile, un exemplar din scrisoare unor prieteni stabiliți în Paris și în Londra, ca să nu rămână izolați și să creeze o mișcare.

Câteva ore mai târziu, în timp ce noi ne terminam micul dejun în bucătărie, ce redevenise scena vieții de zi cu zi, în salon Sara a scris adresa palatului pe un plic cu burduf mare în care se afla originalul scrisorii. A lipit pe el câteva timbre cumpărate de la băcănie și i l-a întins lui Darius.

— Ești conștientă că o să pun o bombă? i-a spus el cu un zâmbet tandru și complice.

Sara a dat din cap, cu inima bătând nebunește. El s-a aplecat și a sărutat-o. Ea l-a însoțit până la ușă, l-a privit cum coboară cele câteva trepte care duceau spre curtea minunat pictată în culorile toamnei, anotimpul ei preferat. Apoi s-a întors în bucătărie ca să-l poată vedea pe fereastră.

— Unde s-a dus? a întrebat Mina.

— Să pună o scrisoare la poștă, scumpă, i-a răspuns Sara, de parcă ar fi fost vorba de cel mai banal lucru din lume.

L-a zărit pe soțul ei cum salută un vecin care se urca în mașină, apoi cum străbate repede curtea și dispără.

Ajuns la capătul străzii, Darius a strecurat plicul în cutia poștală. Corespondența era ridicată la ora 8 fix. S-a uitat la ceas: mai erau patruzeci și cinci de minute. Ce simțea oare în acel moment, acel moment pentru care i se părea că trăise toată

viață? Își dădea măcar seama că tocmai puseșe piatra de temelie a unei Revoluții căreia avea să-i fie victimă printre primii?

Împrumut expresia dintr-un articol apărut în ziarul *Le Monde*, numărul din 2 februarie 1989, scris cu ocazia celei de-a zecea aniversări a Revoluției iraniene: ...*Sadr a fost primul intelectual care i-a cerut socoteala săhului. În scrizoarea deschisă pe care i-a trimis-o în 1976 și care s-a răspândit rapid printre studenți, mulți fiind arestați pentru că o dețineau, a denunțat pe față acțiunile incoerente ale regimului, represiunea și lipsa libertății de exprimare, prăpastia economică dintre elită și poporul ținut la distanță de profiturile uriașe scoase din afacerile cu petrol. Această scrizoare poate fi considerată piatra de temelie a Revoluției iraniene din 1979.*

Am citit articolul la Bruxelles, într-o duminică dimineață. Cu mintea fierbând și nările îmbâcsite de nicotină, ieșeam de la o seară dedicată scenei artistice flamande la Beursschouwburg, o imensă sală de concerte și spectacole alternative. Trecând pe lângă chioșcul de pe boulevard Anspach, am hotărât să nu mă întorc în garsoniera mobilată pe care o închiriasem în celălalt capăt al orașului, ci să cumpăr ziarul și să mă adăpostesc într-o cafenea. Nu reușeam să citesc cotidianul belgian *Le Soir*, cu care nu eram obișnuită, și din când în când îmi ofeream luxul unui ziar francez, în general *Libération*, ca să aflu vești din țară. Totuși în ziua aceea am ales *Le Monde*, pentru că era mai voluminos și aşa amânăm cât mai mult să mă întorc acasă.

Întâi am fost șocată că dădusem peste acel articol, apoi că găsisem în el numele tatei. Am citit paragraful de câteva ori. și m-a năpădit un sentiment amestecat, ceva între mândrie și recunoștință. Pentru prima dată, un jurnalist occidental vorbea despre această scrizoare și despre rolul ei decisiv în cadrul Revoluției. Pentru prima dată, Ruhollah Khomeini nu mai era considerat unicul precursor al acestei răsturnări. Chiar și astăzi, dacă vă aventurați în grămadă de eseuri și articole despre Revoluția din 1979, veți descoperi că nici un observator occidental, nici unul dintre cei care pretind că cunosc Orientul Apropiat și Mijlociu,